

AANPAK ARMOEDE

Aanpak van armoede

Actieplan voor de Jeugdgezondheidszorg

Meerjarenprogramma 2018-2020

HECHTING

OUDERSCHAP

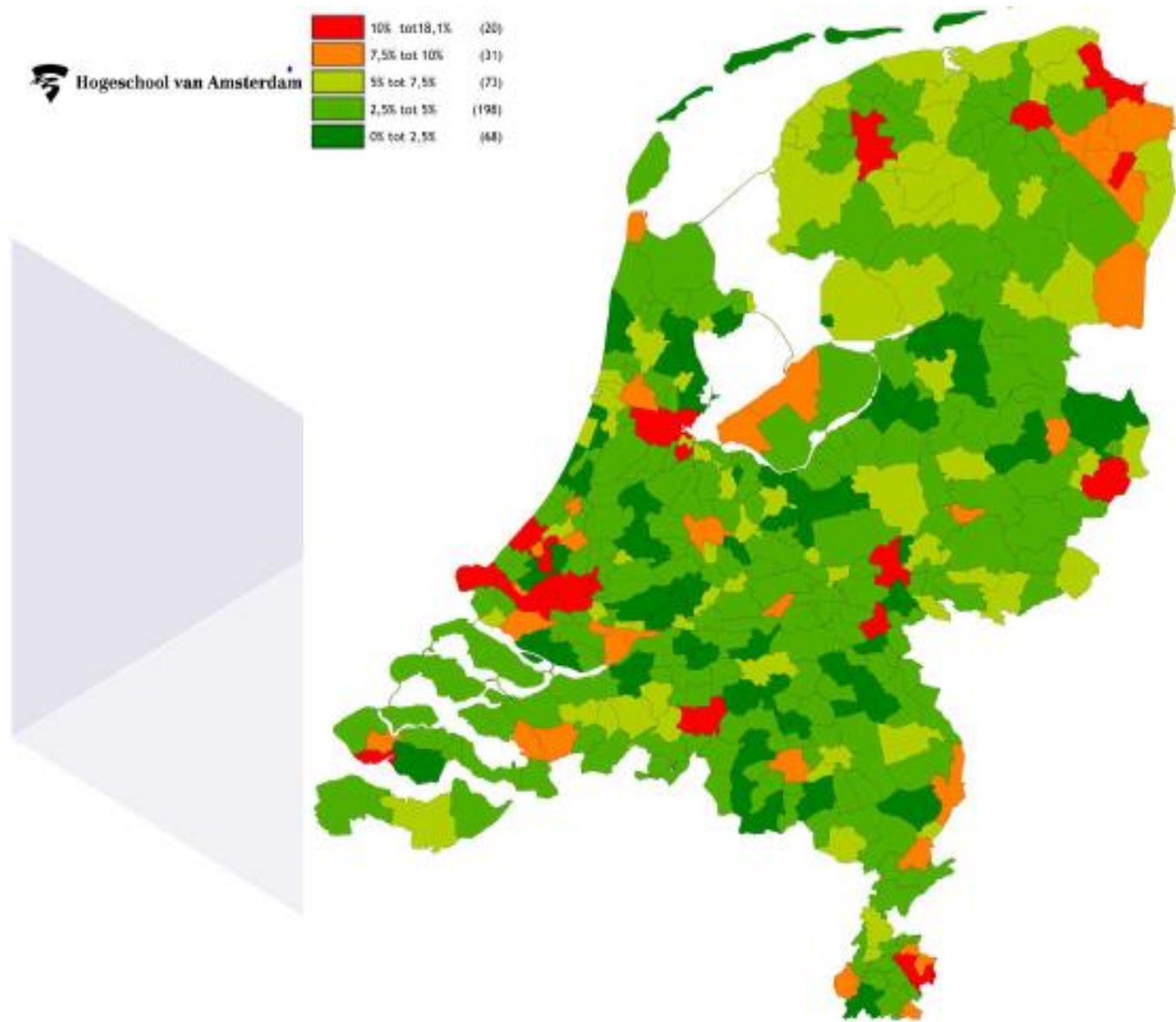

WEERBAARHEID

GEZONDHEID

Overzicht van kinderen in Nederland die in armoede opgroeien:

Bron: Hogeschool van Amsterdam – Lectoraat Armoede Interventies

378.000 kinderen in Nederland groeien op in armoede; dat is 1:9 kinderen¹. Armoede kunnen we daarmee beschouwen als sociaal-maatschappelijke epidemie. De Kinderombudsman concludeert in haar onderzoek² dat kinderen die opgroeien in armoede op alle levensgebieden belemmerd worden in hun ontwikkeling. Tijd voor actie! Daarom wil de JGZ, samen met ouders, jongeren en andere betrokken partijen, zich inzetten op het verstevigen van beschermende factoren ter voorkoming van blijvende gevolgen van armoede. Uitgangspunt daarbij is het VN-Kinderrechtenverdrag (artikel 27) dat aangeeft dat ieder kind recht heeft op een levensstandaard die toereikend is voor zijn of haar lichamelijke, geestelijke, intellectuele, zedelijke en maatschappelijke ontwikkeling.

Definitie armoede

Armoede is een complex en lastig te definiëren begrip. Het gaat niet alleen over inkomen en opleidingsniveau, maar ook over gezondheid, sociale participatie, maatschappelijke context en zelfredzaamheid. Volgens een definitie van de Europese Unie is armoede een situatie waarin sprake is van onvoldoende materiële, culturele en sociale middelen, waardoor mensen zijn uitgesloten van een levensstandaard die in de samenleving waarin men woont als minimaal wordt gezien.

Twee dingen vallen daarbij op:

- Armoede heeft invloed op meer levensgebieden. Als het om gezondheid gaat, zijn mensen die in armoede leven kwetsbaar. Ouders die geconfronteerd worden met armoede, ervaren veel vaker stress bij de opvoeding. Dit heeft direct invloed op hun kinderen. Armoede is een belangrijke voorspeller voor jeugdwelzijn in het algemeen en hangt nauw samen met andere factoren als onveilige hechting, kindermishandeling, voortijdig schoolverlaten, alcohol- en drugsgebruik, overgewicht, criminaliteit, psychologische problemen en jeugdwerkloosheid. Met name de stress die armoede met zich meebrengt, kan ongunstige gevolgen hebben voor de (hersens)ontwikkeling van kinderen en jongeren.
- Iedereen wil mee kunnen doen binnen de eigen samenleving (inclusie), maar dit kan niet altijd door het gebrek aan financiële middelen. Sociale uitsluiting ten gevolge van armoede is daarom een toenemend probleem. Er zijn ook beschermende factoren bekend die de impact van armoede op het leven van kinderen verminderen. Hierbij valt te denken aan o.a. veilige hechting en beschermende naasten, maar ook financiële ondersteuning (kindpakket) en het bespreekbaar maken van het probleem.

Wat betekent opgroeien in armoede concreet voor kinderen?

1. Gevoelens van schaamte, jaloezie of uitsluiting. Ook verdriet en woede over het feit dat andere kinderen meer hebben en kunnen doen.
2. Risico op sociaal isolement, door niet in staat zijn te participeren aan uitjes en sportactiviteiten en ontbering van essentiële materiële zaken.
3. Risico op psychisch lijden doordat armoede een taboe is en kinderen dit onderwerp trachten te vermijden in de interactie met leeftijdgenoten.
4. Gevolgen voor de ontwikkeling van kinderen:
  - minder goede hersenontwikkeling door stress;
  - hogere kans op onveilige hechting, zeker bij opstapeling van risicofactoren als eenouder- en tienermoederschap, migrantenafkomst, etc.;
  - hoger risico op kindermishandeling gecombineerd met andere risicofactoren;

---

¹ Cijfers: SCP

² Alle kinderen kansrijk – De Kinderombudsman, dec. 2017

- hoger risico op lagere schoolprestaties;
  - hoger risico op vroegtijdig schoolverlaten;
  - bij opstapeling van andere risicofactoren meer kans op jeugdcriminaliteit.
5. Gevolgen voor de gezondheid van kinderen:
- verlaging levensverwachting bij meisjes met 5,7 jaar en jongens 6,9 jaar;
  - verlaging van gezonde levensverwachting bij meisjes met 16,4 jaar en bij jongens met 18,8 jaar;
  - verhoogde kans op chronische ziekten (zeven keer) en psychiatrische problemen (zeven keer) in de volwassenheid als zij geen baan vinden.

Ambitie JGZ

Armoede is vaak een gevolg van meerdere (complexe) factoren en vraagt ook om een brede aanpak. De Jeugdgezondheidszorg (JGZ) beseft zich goed dat zij een hele kleine schakel is in het oplossen van armoede, maar wel een hele belangrijke schakel in het signaleren ervan en in het ondersteunen van gezinnen in armoede bij de opvoeding van kinderen. Door armoede te herkennen, te bespreken en integraal aan te pakken, kan de veerkracht en gezondheid van kinderen en hun gezinnen worden versterkt. Vandaar dat de JGZ zichzelf een aantal doelen heeft gesteld in de aanpak van armoede.

In 2020 heeft de JGZ de gezinnen die in armoede leven in beeld, heeft de JGZ bewust aandacht voor het versterken van beschermende factoren en voor het verbeteren van gezondheidsvaardigheden binnen die gezinnen, adviseert de JGZ over opvoeden in armoede en leidt ze toe naar hulp indien nodig. Dit ondersteuningsaanbod is bekend bij jeugdigen en hun ouders die in armoede leven en bij lokale samenwerkingspartners. Hierbij werkt de JGZ krachtgericht: dit betekent het versterken van (het persoonlijk netwerk van) gezinnen en gebruik makend van netwerken in de wijk/gemeente/regio.

Doelen

1. De JGZ draagt bij in het **bereiken** van gezinnen in armoede door te signaleren en het onderwerp bespreekbaar te maken.
2. De JGZ **ondersteunt** gezinnen in armoede door goed te adviseren over opvoeden in armoede en toe te leiden naar de juiste hulp.
3. De JGZ **werkt** op lokaal, regionaal en landelijk **samen** om impact te creëren op het verbeteren van ontwikkelingskansen van jeugdigen in armoede.

Ad 1: vergroten bereik

Het vergroten van het bereik van gezinnen in armoede betekent dat je 'armoede' moet kunnen signaleren en bespreekbaar durven maken. JGZ-organisaties geven aan nog niet altijd over de juiste kennis, kunde en het lef te beschikken om dit ook werkelijk te doen. Het praten over armoede is voor gezinnen vaak moeilijk, schaamte speelt nog steeds een grote rol. Ons voorstel is de komende jaren in te zetten op het vergroten van de kennis, kunde en het lef van de JGZ-professionals en armoede beter bespreekbaar te maken. Met de gezinnen en bij gemeenten en samenwerkingspartners. Met een integraal armoede- en schuldenbeleid wordt voorkomen dat kinderen buiten de boot vallen.

Resultaten:

- 2018: Per organisatie wordt een aandachtsfunctionaris 'aanpak armoede' aangesteld die binnen en buiten de organisatie dit onderwerp agendeert, bewustwording creëert, zicht heeft op de sociale kaart – sociale voorzieningen en regelingen - rondom armoede en allianties maakt met lokale samenwerkingspartners rondom signaleren en aanpakken armoede (heeft ook betrekking op doel 2 en 3). Ter ondersteuning van de aandachtsfunctionarissen zullen landelijk activiteiten en themabijeenkomsten georganiseerd worden.

- 2018: in het najaar wordt er landelijk een bijeenkomst georganiseerd waar onderlinge kennis- en ervaringsuitwisseling tussen de aandachtsfunctionarissen centraal staat. Ervaringsdeskundigen worden ook uitgenodigd om de plannen te toetsen, hun eigen ervaringen mee te geven en bewakers te zijn van ons landelijk actieplan.
- 2018-2019: Inspiratiepagina armoede beschikbaar stellen op de NCJ-website waarin o.a. is opgenomen: definitie armoede, achtergrondinformatie over armoedeproblematiek, signaleringsmethoden, interventies, onderzoeksprogramma's (o.a. Universiteit Groningen, AWP Twente, maar ook onderzoeken/essays die binnen de JGZ zijn uitgevoerd door JGZ-professionals en/of stagiaires) en *best practices* (o.a. Geldloket gemeente Amersfoort, armoedepact intergenerationele overdracht Almelo, Gezond rondkomen gemeente Utrecht en huidige ervaringen van de JGZ-organisaties die al aan de slag zijn gegaan met dit thema) en eventueel e-learning.
- 2019: 2 landelijke uitwisselingsbijeenkomsten organiseren (voorjaar en najaar) met de aandachtsfunctionarissen 'aanpak armoede' met als doel het delen van de (lokale) ervaringen en het bepalen van de stand van zaken en het vervolg voor 2020. Bij minimaal 1 bijeenkomst worden wederom 'ervaringsdeskundigen' uitgenodigd.
- 2020: Medio 2019 bepalen.

Ad 2: ondersteunen van gezinnen

De JGZ ondersteunt (in het empoweren van) gezinnen en jongeren zodat zij een beter toekomstperspectief krijgen. Het reduceren van opvoedingsstress is hierbij belangrijk. Gerichte opvoedondersteuning, het informeren van ouders over gezondheidsrisico's voor hun kind(eren), aanleren van gezondheidsvaardigheden, goede toeleiding door gezinnen goed te informeren over het ondersteuningsaanbod in de wijk/gemeente/regio en te zorgen voor een soepele overdracht, heldere informatie te verstrekken en samen met gezin en jongere op te trekken. De kennis over de gevolgen van langdurige stress op de ontwikkeling van kinderen eigen maken en uitdragen door dit te delen met landelijke en lokale beleidsmakers, het onderwijs en hulpverleners. Onderzoeksgegevens, ook over intergenerationele overdracht, zijn ondersteunend hierbij.

Resultaten:

- 2018-2019: zichtbaarheid JGZ vergroten (landelijk en lokaal) rondom kennis gevolgen langdurige stress op (gezondheids)ontwikkeling van kinderen, met name richting geboortezorgketen, onderwijs, schuldhelporganisaties en gemeenten. Armoede kan niet los van de omgeving worden gezien. De omgeving heeft een direct invloed op de stress van een kind en daarmee op de ontwikkeling van gezondheid en functioneren (o.a. concentratie, plannen en besluitvorming). Derhalve is het in beeld brengen van de omgevingsfactoren die in Nederland spelen belangrijk, mede in het kader van onze beleidsadviserende taak.
- 2018-2019: practice based interventie beschikbaar maken gebaseerd op de methode "Armoede en gezondheid" van Carin Rots-De Vries. Onderzoeken welke onderdelen uit de gespreksmethodieken (o.a. SPARK, GIZ en SamenStarten) gericht zijn op het signaleren van en bespreekbaar maken van armoede. Zo mogelijk via een e-learning beschikbaar stellen.
- 2019: de aandachtsfunctionaris 'aanpak armoede' organiseert (in afstemming met het management) in eigen regio een bijeenkomst over de mogelijke ondersteuning van de JGZ bij gezinnen in armoede. Samenwerkingspartners, gemeente en ervaringsdeskundigen worden uitgenodigd. Het elkaar kennen en het kennen van elkaars mogelijkheden (en beperkingen) zorgen ervoor dat eventuele 'drempels' in de ondersteuning aan gezinnen in armoede worden weggenomen. Dit wordt getoetst met/bij de ervaringsdeskundigen.
- 2020: Medio 2019 bepalen.

Ad 3: samenwerken op lokaal, regionaal en landelijk niveau

Met gemeente en samenwerkingspartners (o.a. het onderwijs, jeugd- en sociaal-medische domein) werken aan een integrale aanpak kindgericht armoedebeleid.

Bij het realiseren van de ambitie zoveel mogelijk aansluiten op landelijke initiatieven, zoals het Preventie-akkoord, waarin het reduceren van gezondheidsverschillen en collectieve preventie centraal staan. Mogelijk biedt het programma Kansrijke Start dat medio 2018 van start gaat ook aanknopingspunten. Meer samenwerking met het onderwijs, via de PO/VO/MBO-raden en partnerschap met landelijke partijen verkennen.

Resultaten:

- 2018: De aandachtsfunctionaris 'aanpak armoede' genoemd onder 1 is ook verantwoordelijk voor het kennen van de omgeving (facts en figures), de sociale kaart (wie doet wat) en in samenwerking met het JGZ-management allianties creëren met lokale samenwerkingspartners rondom het aanpakken van armoedeproblematiek, in het bijzonder welzijnswerk en de gemeente. Daar waar het al goed loopt deze samenwerking verstevigen, daar waar het nog niet loopt een leidende rol nemen. De aandachtsfunctionaris 'aanpak armoede' (in afstemming met het management) neemt hiertoe het initiatief.
- 2018-2019: JGZ levert een actieve bijdrage aan onderzoeken rondom (intergenerationele) armoede, aansluitend op bestaande lopende initiatieven.
- 2018-2019: JGZ voert actieve lobby om financiële middelen voor armoedebestrijding beschikbaar te krijgen, in het bijzonder voor zwangeren, gezinnen met jonge kinderen en statushouders.
- 2018-2019: Als sector aansluiting zoeken bij landelijke actualiteiten en eventueel partnerschap zoeken met landelijke partijen zoals bijvoorbeeld Lansbrekers en Kinderrechten.nu (taak branche- en beroepsverenigingen en NCJ).
- 2019: Bepaalde wijken kennen een grotere populatie aan armoede dan andere wijken. Aan samenwerkingspartners laten zien wat JGZ te bieden heeft op het gebied van signaleren en ondersteunen op het gebied van kinderarmoede, bijvoorbeeld door informatieavonden. Hier kunnen ook initiatieven in de wijk podium krijgen, zoals kringloopwinkels of andere lokale initiatieven.
- 2020: Medio 2019 bepalen.

Mandaat vanuit de JGZ-sector

De negatieve gevolgen van armoede voor de (gezondheids)ontwikkeling van jeugdigen nemen af als de JGZ-sector haar krachten bundelt, een serieuze bondgenoot is voor jeugdigen en hun ouders, gemeente en samenwerkingspartners en commitment creëert voor de uitvoering van het 'Actieplan Aanpak Kinderarmoede: de JGZ aan zet!' Het NCJ, de brancheorganisaties, de beroepsorganisaties en de nog samen te stellen werkgroepen krijgen het mandaat om namens de sector deze samenwerking en onderlinge afstemming te stimuleren en te versterken.

